КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ:

СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Збірник наукових праць

Переяслав - 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Збірник наукових праць

Переяслав – 2025

УДК 314/316:17.021.3](477):355.48(082)
К 68

Рекомендовано вченою радою Університету Григорія Сковороди в Переяславі (протокол № 9 від 29 квітня 2025 р.)

Рецензенти:
Свириденко Д.Б. – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Олексенко Р.І. – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, політології та психології Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Редакційна колегія:
Хамітов Н.В. – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, провідний науковий співробітник Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України, Президент Міжнародної асоціації філософського мистецтва;
Герасимова Е.М. – докторка філософських наук, професорка кафедри філософії і соціальної антропології імені професора І.П.Стогнія Університету Григорія Сковороди в Переяславі;
Рик С.М. – кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії і соціальної антропології імені професора І.П.Стогнія Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

К 68 **Консолідація українського суспільства в умовах війни і повоєнного відновлення: соціально-антропологічні аспекти:** зб. наук. праць. Переяслав (Київська обл.): Домбровська Я.М., 2025. 144 с.
ISBN 978-617-8562-20-5

Збірник наукових праць містить результати досліджень учених, викладачів, наукові пошуки докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти щодо соціально-антропологічних вимірів війни і миру, консолідаційної ролі громадянського суспільства в умовах гібридних загроз сучасності, соціально-антропологічних чинників національної стійкості українського народу, консолідаційних властивостей національної культури і світогляду, соціально-антропологічних засад консолідації українського суспільства і західно-європейського світу, вітчизняних і зарубіжних філософсько-антропологічних досліджень консолідації суспільства у воєнний і повоєнний час.

Для науковців, здобувачів вищої освіти та усіх, хто цікавиться філософсько-антропологічними проблемами сучасності.

ISBN 978-617-8562-20-5

ЗМІСТ

Александрова Олена *(Україна, Київ)*,
Стадник Микола *(Україна, Київ)*
Національна ідентичність як чинник консолідації українського суспільства в умовах воєнного часу **6**

Бойко Анжела *(Україна, Черкаси)*
Освіта як засіб консолідації суспільства **13**

Бойченко Михайло *(Україна, Київ)*
Морально-мобілізаційний потенціал основних ідей праці Іммануеля Канта «До вічного миру» **18**

Василькевич Ярослава *(Україна, Переяслав),*
Кікінежді Оксана *(Україна, Тернопіль)*
Філософсько-педагогічна спадщина Григорія Сковороди та її значення для гуманізації українського суспільства національної освіти/школи побудови еґалітарно-освітнього простору в умовах сьогодення **26**

Гаєвська Оксана, *(Україна, Переяслав)*
Консолідація суспільства як організаційне явище **40**

Городецька Оксана *(Україна, Тернопіль)*
Розвиток критичного мислення як дієвий чинник консолідації суспільства **46**

Дев'ятьяров Станіслав *(Україна, Переяслав)*
Штучний інтелект як чинник консолідаційних суспільних трансформацій **53**

Дідух Тарас *(Україна, Тернопіль)*
Роль українських церков та релігійних організацій в консолідації українського суспільства під час російсько-української війни **58**

ISBN 978-617-8562-20-5

Заїчко Владислава *(Україна, Київ)*
Перетин кордонів: еволюція національної ідентичності українських біженців у Польщі **68**

Крисаченко Валентин *(Україна Київ)*
Консолідація українського суспільства: гуманітарні пріоритети **73**

Любивий Ярослав *(Україна, Київ)*
Консолідація суспільства з погляду концепції А.Маслоу про «суспільства з високою синергією та суспільства з низькою синергією» **81**

Мадрига Тетяна *(Україна, Івано-Франківськ)*
Волонтерство як приклад консолідації суспільства в умовах війни **86**

Майстренко Олександр *(Україна, Переяслав)*
Кравченко Олена *(Україна, Переяслав)*
Соціальна справедливість в умовах консолідації сучасного українського суспільства **92**

Муляр Володимир *(Україна, Житомир)*
Російсько-українська війна: екзистенційний конфлікт кочовика і антеїста **98**

Овчарук Максим *(Україна, Київ)*
Ідентифікація мілітарних впливів на процес становлення й розвитку української політичної нації **104**

Омельченко Юрій *(Україна, Київ)*
Знищення громадського суспільства в Росії як передумови її перетворення на мілітаристську державу **107**

Савелюк Наталія *(Україна, Тернопіль)*
Концепт «війна» у свідомості українців **111**

ISBN 978-617-8562-20-5

Скрипак Ірина *(Україна, Київ)*
Інтеграційні процеси як спосіб запобігання антропологічному відчуженню біженців і унеможливленню воєнних конфліктів: досвід Люксембургу і ЄС **118**

Терепищий Сергій *(Україна, Київ)*
Демократичні цінності в освітньому контексті: теоретичний погляд на інтеграцію українських дітей та молоді у польських школах **124**

Хоменко Ольга *(Україна, Переяслав)*
Вплив політичних еліт на процес консолідації українського суспільства **131**

Юхименко Наталія, *(Україна, Переяслав)*
Маковська Олена *(Україна, Київ)*
Цивілізаційні ризики російсько-української війни **139**

ISBN 978-617-8562-20-5

Олена АЛЕКСАНДРОВА.
докторка філософських наук, професорка Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, (Україна, Київ)
Микола СТАДНИК,
доктор філософських наук, професор Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, (Україна, Київ)

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Консолідація, як процес, в умовах воєнного часу потребує глибокого аналізу. Важливим для філософії державотворення в Україні постає утвердження національної та громадянської ідентичності. Її основи закладені як історичною, соціальною, так і нормативно-правовою базою. Так, правову основу у сфері утвердження національної та громадянської ідентичності становлять Конституція України, Закони України «Про національну безпеку України», «Про освіту», «Про закордонних українців», «Про волонтерську діяльність», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті», «Про основи національного спротиву», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [1]. Мета, основні завдання та пріоритети державної політики у цій сфері передбачають досягнення єдності в українському суспільстві шляхом подолання суперечностей соціокультурного, мовного, регіонального характеру на основі європейського та євроатлантичного курсу, забезпечення дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина.

ISBN 978-617-8562-20-5

Основними завданнями є:формування у громадян України, у тому числі дітей та молоді на основі поваги до прав людини активної громадянської позиції, духовних цінностей, національної самобутності; оборонної свідомості та громадянської стійкості; патріотизму; поваги до державних символів, державної мови, суспільно-державних (національних) цінностей, розуміння їх важливості. З іншого боку, формування та збереження української національної ідентичності у громадян, які усвідомлюють свою належність до української нації; забезпечення розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин; усунення впливу держави-агресора (держави-окупанта) в інформаційній, освітній, культурній сферах; активізація діяльності інститутів громадянського суспільства для досягнення цілей державної політики; поширення інформації про ветеранів війни, формування у суспільстві традицій вшанування пам'яті загиблих (померлих) ветеранів війни; формування готовності громадян до виконання конституційного обов'язку щодо захисту незалежності та територіальної цілісності України [2].

Пріоритетним є:верховенство права – визнання людини, її прав та свобод найвищими соціальними цінностями, що визначають зміст і спрямованість державної політики; законності – відповідності Конституції та законам України, міжнародним договорам; ефективності – найбільш повне досягнення цілей державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності з раціональним використанням визначеного обсягу бюджетних коштів; відсутності дискримінації

ISBN 978-617-8562-20-5

передбачає рівний доступ усіх суб'єктів до участі у проектах у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності; відкритості – прозорість процесу формування і реалізації державної політики у цій сфері, регулярне публічне звітування про результати досягнення її цілей; наступності – нерозривний зв'язок з національною історією, культурою і традиціями українського народу; диспозитивності – свобода у виборі форм реалізації проектів; партнерства – широке застосування форм і методів державно-приватного партнерства, залучення інститутів громадянського суспільства та волонтерів; патріотизму – спрямування публічної політики на формування громадянської стійкості, протидію проявам дискримінації, корупції, колабораціонізму, сепаратизму, пропаганди тоталітарних режимів; системності – комплексного та послідовного здійснення державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування цілісної системи світоглядних уявлень, принципів та переконань, що базуються на суспільно-державних (національних) цінностях України; обґрунтованості – визначення пріоритетних напрямів та завдань державної політики у цій сфері щодо суспільних потреб, з урахуванням кращого міжнародного досвіду; результативності – розроблення та реалізація проектів з метою досягнення конкретних вимірюваних показників (результатів); політичної неупередженості – недопущення політичної агітації, пропагування або рекламування політичних партій, рухів чи ідеологічних течій під час реалізації проектів[3].

Основними суспільно-державними (національними) цінностями України є: соборність – єдність,

ISBN 978-617-8562-20-5

неподільність усіх територій України, духовна єдність українців, які проживають на території України, а також єдність усіх громадян незалежно від національності та віросповідання, побудову процвітаючої демократичної національної держави; самобутність – національна ідентичність, неповторність, оригінальність, які виявляються окремою особою чи групою осіб у ментально обумовленому художньо-мистецькому світосприйнятті, національно прийнятних способах спілкування, діяльності, поведінки. Самобутність українського народу визначається його історією, культурою, традиціями та українською мовою; воля – здатність, намір, кероване намагання, прагнення досягти мети. Проявом волі українського народу є героїка боротьби за незалежність України, прагнення до самостійності, невпинний пошук шляхів досягнення свободи; гідність – відстоювання своїх духовно-моральних і державницьких позицій, усвідомлення власної ваги та громадянського обов'язку у міжнародному співтоваристві.

Пріоритетними документами у цій сфері є: стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності; державні цільові, регіональні та місцеві програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності; плани заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування. При їх розробці враховуються положення щорічних та позачергових послань Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, інших документів стратегічного характеру, що схвалюються Президентом України, положення Програми діяльності

ISBN 978-617-8562-20-5

Кабінету Міністрів України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, положення Рекомендацій парламентських слухань про стан реалізації державної політики.

Складовими чинниками є:національно-патріотичне виховання; військово-патріотичне виховання; громадянська освіта. Метою цього процесу в умовах воєнного часу є формування оборонної свідомості, громадянської стійкості на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України. Національно-патріотичне виховання охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства, насамперед сфери освіти і науки, молодіжну та соціальну сфери, культури і мистецтва, реклами, відновлення та збереження національної пам'яті, краєзнавства, туризму, охорони довкілля, фізичної культури і спорту, профорієнтації на військові спеціальності, цивільної оборони та цивільного захисту, безпеки і оборони України, зав'язків із закордонними українцями. Основою національно-патріотичного виховання є:громадянсько-патріотичне виховання; духовно-моральне виховання; співпраця із закордонними українцями. Воно стосується громадян України і закордонних українців усіх вікових груп та здійснюється шляхом: популяризації суспільно-державних (національних) цінностей України; здійснення заходів з формування оборонної свідомості та громадянської стійкості; поширення знань про видатних особистостей українського державотворення;

ISBN 978-617-8562-20-5

залучення інститутів громадянського суспільства до виконання завдань національно-патріотичного виховання; залучення громадян України, насамперед дітей та молоді, до участі в заходах національно-патріотичного спрямування; організації та здійснення виховних і просвітницьких заходів; формування навичок критичного мислення, медіа грамотності та запобігання поширенню недостовірної інформації; залучення закордонних українців до збереження і популяризації української мови, культури, а також формування та збереження національної ідентичності; залучення ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, учасників Революції Гідності до здійснення заходів національно-патріотичного виховання [4].

Питання національної ідентичності, національних інтересів України, подальшого буття українського народу як суб'єкта історії стає чи не визначальним в оцінці діяльності української еліти та значимості першорядних завдань, які висуваються на порядок денний. Виходячи з історичного досвіду, нинішній етап розвитку, як і сто років тому, знову поставив перед Україною вирішення наступних завдань щодо спільної історичної пам'яті, щільності та інтенсивності мовних і культурних зв'язків; про загальну рівність людей, організованих у громадянське суспільство. Зрозуміло, ці питання гостро постають мають в умовах російсько-української війни. Почуття національної ідентичності підсилюються державною і народною символікою. Такі атрибути як прапор, герб, вишиванка стали потужним імпульсом до розвитку національної ідентичності. Знижують поріг ідентичності або підвищують його завдані різними режимами травми: це війни, голодомор,

репресії, потужна політика фальшивої інтернаціоналізації, чорнобильська катастрофа. Лікування від цих травм залежить насамперед від правдивої оцінки засобів травмування, від історичної правди подій. Зберігати культуру, пам'ятати героїчну історію народу – це основне завдання публічного управління. Саме цілісність культури сприяла збереженню українського народу. Отже, підсумовуючи можна сказати, що в умовах такої важкої російсько-української війни у XXI столітті відбувається переосмислення багатьма людьми справжньої суті пропаганди рф про «один народ» і про «звільнення українців від нацизму». Вражає героїзм і чуття великої та єдиної родини тих, хто захищає нашу землю і тих, хто забезпечує надійний тил. Важливо, щоб приховані представники «руського міра» зникли назавжди з нашого життя. А для цього потрібно протиставити їм нашу справжню багату культурну спадщину і на її основі виховувати справжніх європейців. Бо в основі збереження національної ідентичності лежить матеріальна і нематеріальна культурна спадщина народу, тяглість традицій. А їхня доступність для всього суспільства залежать від рівня науки та освіти тощо.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності" // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text
2. Svistunov, O, Panchenko, A., Stadnyk, M., Li M. (2020) Strategicmanagementofintellectualcapitaloftheenterpriseintheframeworkofinformatizationoftheeconomy. Academy of Strategic Management Journal, Volume 19, Issue 1, URL: https://www.abacademies.org/articles/Strategic-management-of-intellectual-capital-of-the-enterprise-in-the-framework-of-informatization-of-the-economy-1939-6104-19-1-488.pdf
3. The Factorsof Constitutional Supportforthe Ruleof Lawinthe Systemof Public Authorities' опублікована. Журнал: WSEAS Transactionson

ISBN 978-617-8562-20-5